

VI.

A művészet és a nők.

Habár elég kimerítőleg szoltunk mindazon tárgyakról, melyek a lakás művészi díszítésére szolgálnak, művünk még sem tökéletes, a míg a ház úrnőjét és a művészethez való viszonyát nem vonjuk tárgyalásaink és elmélkedéseink körébe; azt pedig leghelyesebben tehetjük úgy, ha a nő eszményi hivatását — azon hivatást, melynek főadata a szépnek előmozdítása, vagy máskép mondva a profán, prózai életnek eszményítése.

Erre egynémely történettudós, ki roppant tudománya miatt megfeledkezett a gyakorlati élet viszonyairól s kinek bölcsészete csak addig ér, hogy az *okot* fölismerje, de annyira nem ment még, hogy az okozatot is feltalálja, — erre az ilyen bölcs tudós tán azt mondja: micsoda, a nők hivatásához tartozik a szépnek előmozdítása? Hiszen az ellen a művészet története is világosan szól, mert hiszen mindent, a mi igazán szép és nagy, a mit a történelem ismer s mi még ma is a szemlélőt elragadtatással és gyönyörrel tölti el, mindent az erős nem alkotott, nem pedig a szép — azaz a férfi — nem a nőnem. Az egyiptomiak és görögök imolái, a középkor óriási templomai, a Parthenon szobor-

művei, a Vatikán frescoi, s mire még azonkívül a művelt világ nemzedékről nemzedékre, évszázadról évszázadra áhitattal tekint, a hova zarándokol «lelkével keresve a szépség országát» — mindezeknek eszméi férfiagyban születtek, mindezeket a kemény férfikéz alkotta!

Azonban nem tagadhatja el senki, hogy a történelem is följegyezte olyan nőknek a nevét, kik alkotva működtek a művészet terén, de milyen kicsi, milyen csekély azon mező, melyet műveltek, milyen csekély a számuk, ha azoknak számával összehasonlítjuk, kik a férfinem sorából az emberi tevékenység ezen terére léptek, s milyen messze-messze maradnak el a nők, ha tekintetbe vesszük a műszerkezet nagyságát, a fogalmazás magasságát és terjedelmét, a gondolatok lendületét és merészségét, életgazdagságát, a szenvedélyek erélyét és hatalmasságát!

Ha átfutjuk a tágas tért, akkor látni fogjuk, hogy csak igen kicsi szakasza a művészet nagy birodalmának az, melyen a női kéz eredményesen dolgozott. A nő természetét ösztönszerűleg követve, előszeretettel választá a kicsinek és kecsesnek, a gyöngédnek és kedvesnek, a finomnak és bájolóknak hozzá illő terét és szorgalommal, szeretetteljes türelemmel, sőt tehetséggel és ügyességgel is míveli e tért, de kicsiny stylusban. És ezen a téren bátran síkra szállhat a nő s küzdhet a diadal pálmájáért, de ha azt akarnók mondani róla: «a nő nagy az ő genre-jében», akkor azt is kellene hozzá tenni: «az ő genre-je — kicsiny».

Ezen megjegyzésekkel azonban nem akarjuk azt állítani, hogy a művészet birodalma, — a nagy-szerű, magas művészetet értjük —, a természet által végképen elzárattott a nő előtt — hogy ez oly imola, melynek szentélyébe női szellem, női kéz épenséggel nem hatolhat; de ha a történelem terén állunk, ha a jelenkorban széttekintünk, akkor a tényállás szemünkbe ötlük. El kell ismernünk, hogy a női kéz a magas művészet ágaiban mindedig kénytelen volt a babért az erősebb nem kezének — vagyis helyesebben mondva: szellemének — átengedni, mert eddig nem bizonyította be, hogy azoknak kivívása a nő hivatása lenne.

Mi rejlik a jövőnek fátyola alatt e tekintetben is, azt ugyan nem tudjuk, de addig is — más vigasztalással birunk.

A művészetnek azon ágaiban, melyeket rendszeren — ámbár a művészet igazság szerint *egy és elválaszthatlan* — magas művészetnek nevezzük, nem foglaltatik egészen, kizárólagosan a művészet és szépség teljes birodalma. Tagadhatlan, hogy épen ez, a művészet leggyönyörűbb virága a művelődési törekvéseknek, az emberi szellem minden megerősítésének célja, s ezért hagyjuk meg neki a magas művészet címét.

De épen azért, mert ezen ágak oly igen magasan állnak fölöttünk, oly igen csekély a megválasztottak száma, kik gyümölcsüket elérhetik. De hát az következik-e ebből, hogy a többi számtalan emberiség előtt a szépség birodalmának kapuja zárva legyen? — Nem részesülhet-e az azon áldásban,

melyet a művészet műveinek szemlélése, a széppel való foglalkozás nyújt? — Oh nem! A szépség birodalma ugyan *végződik* a magas művészetben, de korántsem *kezdődik* azzal.

A magas művészet alatt, avagy helyesebben mondva: mellett még roppant nagy tere létezik a szépnek, azon tér, hol a szép a hasznossal egyesül. Ezt az ízlés birodalmának is nevezik, de minthogy az ízlés — a nagy tömeg ízlése főleg — számtalan külbefolyások által képeztetik s a divat szeszélyeinek hódol, e szerint helyesebben mondhatnók: az ízléstelenség birodalma. És ezen okból az utolsó évekig oly megvetőleg néztek ezen, bizonyára nagyon is fontos térre, melyet valóban nem is lehet túlbecsülni messzire kiható jelentősége miatt.

A művészetnek ezen ágait közönségesen kisművészetnek is nevezik, s a nagyságviszonyait és a kézművesálláspontját tekintve ezen elnevezés helyes is, hanem a mi számunkra ez: a művészet a házban.

Ez azon művészet, melynek segélyével az életet szépítjük, mert ez teremti számunkra mindazon számtalan apró, kedves, kecses tárgyakat, melyekkel a szépség utáni vágy, mely sohasem némul el egészen, még ott sem, a hol tévútra vezettedik, környezni kíván minket; ez azon művészet, mely falainkat, bútorainkat díszíti, mely egész lakunkat művészeti öszhangzatba hozza, a szépség fényével, a jóléret benyomásával eltölti, mely a szivet és szemet gyönyörködteti.

Ez azon tér, melyen a nőnek működni kell, természetes úgymint általános hivatása kívánja,

követeli, hogy ezen a téren ő legyen a szépnek teremtője, előmozdítója; természetesen nem olyan módon, hogy minden dísz, minden éket sajátkezűleg készítse, mert ez lehetetlenség.

Itt nem szükséges, hogy ő maga is művésznő legyen, sőt nem is kell, hogy ő maga dolgozzék. Ott, a hol keze nem működik, helyébe lép az ő ízlése, megítélése, választása, s e szerint akár tetteleg működik, akár vizsgál, rendez, ítél, határoz, ezen egész birodalom — a művészet a házban — az ő keze alatt van, az ő uralma alatt áll.

De hát — így szólnak erre némelyek — ezen birodalom el van zárva a férfi előtt? hát nem köteles-e a férj itt is segédkezet nyújtani, tanácsolni, határozni? — Igen is — bizonyos értelemben úgy áll a dolog. Elvileg nem akarjuk a férfit ezen kötelezettség alól fölmenteni, ámbár — igazat mondva — Herkules a rokka mellett, soha sem volt az én ideálom, jelenleg pedig igen sok-sok példányban látható ezen kép, csak azon egyetlen különbséggel, hogy a régi Herkules és egy olyan modern rokka mellett ülő férfi között épen semmi hasonlatosság nem létezik, a rokkát kivéve. Hanem komolyan tekintve a férfit illetőleg másképp áll a dolog; s úgy kell a dolgokat vennünk, a mint vannak.

A mai világban a férfi hivatása, tevékenysége kifelé vezet a házból, a nyilvános élet igénybe veszi szellemi tehetségeit, a gond, a kenyérkereset elfoglalja gondolatait, és ha este fáradtan, kimerülten haza jön, akkor üdülni, pihenni kíván, zavartalanul akarja élvezni a kedves otthon örömeit, s ezért kell

hogy a nő képes legyen azt kedélyesen, kényelmesen berendezni, s mindazon apró, magában véve jelentéktelen műtárgyakkal felékíteni, melyeknek harmoniás összlete oly jótékonyan hat a szépzészeti érzékre, a kedélyhangulatra; a művészi öszhangzat az, mely oly saajátságos vonzó varázst kölcsönöz a lakásnak, az otthonnak, melynek szűk falai mégis egy egész világot foglalnak magukba: a család érzelemvilágát, mely csakis itt juthat teljes érvényre a saját tűzhely szentelt örve alatt.

Hanem azért nagyon tévednek azok, a kik azt állítják, hogy a nő sokkal nagyobb mérvű szépzészeti érzéssel és ízléssel bír, mint a férfi; ez is csak azon frázisok egyike, melyet egyszer valaki minden észszerű megfontolás és meggondolás nélkül csupa udváriasságból világgá bocsátott, s melyet mások szintoly meggondolatlanul utána beszélnek. A szépzészeti érzék velünk született tulajdonság, melylyel mint a két nem bír, de az is csak olyan tehetség, mind bármely más; azt is növelni, fejleszteni, művelni kell, és csupán a neveléstől függ, milyen irányban fejlődik az. Annyi bizonyos, hogy a nőnek sokkal több alkalma van a vele született szépzészeti érzéket művelhetni és gyakorolhatni, mert hiszen hivatásának egyik, és bizonyára nem jelentéktelen részét képezi azon feladat, hogy a szépet előmozdítsa, ápolja, terjeszse. A férfinál ellenben maga az élet gátolja a vele született szépzészeti érzék kellő fejlődését, ha csak épen hivatása nem kívánja annak művelését és kiképezését, s akkor azt kell tapasztalnunk, hogy a férfi az ízlés

és szépeészet terén sokkal magasabb fokon áll, mint a nő.

De azért ne higgye senki, hogy a nő eszményi vagy művészi hivatása csekély, jelentéktelen, mert az ő köre leginkább a ház és többnyire kicsiny tárgyakkal foglalkozik. Gondoljuk meg, milyen magas jelentőséggel bír az emberi szellemnek szépeészeti kiképezése a míveltségre, s egyáltalán az emberiség művelődésére nézve.

Az tagadhatlan tény, hogy a művészet finomítja, nemesbíti az erkölcsöket, elvonja gondolatainkat, érzékeinket az aljastól, a ruttól, vigaszt nyújt azt élet viszontagságaiban és szenvedéseiben, felemel a földnek porából egy tisztább, magasabb szellemi légkörbe, s eszményíti életünket. Hanem mindezt csak úgy teheti, ha legelőször is szépeészeti érzékünket fölébreszti, s képessé tesz minket arra, hogy mindenben örömet leljünk a mi szép, s az egyszer fölébresztett vágyat új meg új élv-tárgyakkal táplálja. De ne higgyük, hogy a nagyszerű, magasztos művészet bír ilyen nevelési- és nemesbítési erővel. A főtényező itt a szépeben való gyönyörködés, abból fejlődik aztán értelmcs oktatás mellett az ítélő tehetség, s most tudjuk a szépet fölismerni és megítélni. A szépeészeti érzék fejlesztésére ellenben sokkal nagyobb befolyást gyakorolnak azon tárgyak, melyek folytonosan környeznek, habár aprók és jelentéktelenek, de a gyermek értelméhez képest elegendők arra, hogy érzékeit finomítsák és nemesbítsék, ha a szépeészet igényeinek megfelelnek; arra tehát, hogy a gyermek

szépészeti érzéke fejlődjék, épen nem szükségesek a magas művészet remekművei, mert ezeket úgy sem képes fölfogni, megérteni, hanem ez a művészi összhangzattal berendezett és ékített lakásnak a föladata.

A műtárgyak, melyek környezetünket díszítik azonban nemcsak a gyermek számára fontosak és jelentékenyek. Hiszen többnyire ezektől nyeri a serdülő ifjúság is egyedül a szépészeti benyomásokat, s épen mert ezek képezik a művészetet a házban, befolyásuk nem szűnik meg soha; sőt némely esetben egyedül a művészet a házban az, mely szellemi és szépészeti tápot nyújt egész életünkön át.

Mindezekből látjuk, hogy az ízlés, vagyis a szépségnek felismerése és élvezésének képessége, leginkább a gyakorlat és művelődés eredménye, és ha ezen képességben nevelési erő rejlik, akkor azt sem lehet tagadni, hogy az a szerény, gyakran megvetett vagy csak játékként tekintett művészet a házban igen mély jelentőséggel bír, s minthogy ez a nő birodalma, e szerint el kell ismernünk, hogy a nő mint előmozdítója, ápolója a szépnek — melynek főtere a művészet a házban — igen jelentékeny tényezője a művelődésnek. Ha a nő a művészetet, a szépet saját házában meghonosítja, saját és családja ízlését és ítélőtehetségét fejleszti és műveli, közreműködik a nemzet művelődésén, az emberiség kulturáján.

A jelenkorban a nő ebbeli feladata nem oly nehezen teljesíthető, mint hajdan volt, mert most nem szükséges, hogy ő maga teremtsen mind azon

tárgyakat, melyek a lakás díszítésére szolgálnak, most inkább csak művelt ízlésre, helyes ítéletre és kifejlesztett szépészeti érzékre van szüksége — és pénzre, hogy házát mindennel feldíszíthesse, a mi szép, — művészeti értelemben vesszük e szót, — hanem azért ő maga is részt vehet, tényleg is a szépnek alkotásában. Erre nézve igen tágas tér nyílik előtte: a női kézimunkák tere, ide számítjuk a többi közt a majolika- és porcellán-festést is.

Még egy tér van azon kívül, mely szintén nagyon is megkívánja, hogy a nő helyes ítélő-tehetséggel, művészeti értelemmel és művelt szépészeti érzékkel birjon, ez pedig az összes női toilette. Hiszen olyan hölgy, ki házát minden széppel, művészetileg díszítené, és saját személyét, tolettjét elhanyagolná, szétrombolná az általa alkotott képnek művészi összhangzatát, mert ő lenne abban a legharmoniatlanabb hang.

A hölgy legyen díszes lakának legnemesebb éke, hiszen a költő is mondja:

Ha a rózsza magát díszíti,
Díszül szolgál a kertnek is.

Hanem a női toilette-ről ezúttal még sem szólhatunk bővebben, mert ez nem foglatatik jelen művünk keretében. Hanem annál inkább szólhatunk a női kézimunkákról, már a mennyiben a házi művészet körébe számíthatók, s ennél fogva a lakás díszítésére is szolgálnak. Szóljunk hát a hímzésről, mert ez a legművészebb. S ha ezzel tisztába jövünk, akkor ezen elmélkedés közben olyan tanul-

ságokat és szabályokat találunk, melyek a többi kézimunkákra is alkalmazhatók.

A himzésnél elég gyakran látjuk, hogy az illem legegyszerűbb törvényei félreismertetnek, hogy roppant sok időt, szorgalmat, türelmet pazarolnak el, s végre mi lesz az eredménye? — kicsinyes, s a legtöbb esetben semmi gyakorlati célra nem használható valami. Igen gyakran tapasztaljuk, hogy a himzéssel foglalkozó hölgyek előtt a díszletezés legegyszerűbb szabályai is egészen ismeretlenek, s minden más uralkodik ott mint a gondolkodás avagy világos értelem és fogalom a feladatot, az eszközöket és célokat illetőleg, s e szerint érdemes, hogy ezen munkákat, melyeknek annyi időt és szorgalmat szentelnek, melyek annyira szemrontók és költségesek is — a gondolat villanyfényével megvilágítsuk. Ez azon tér, hol a nőnek az ízlés reformációját meg kell kezdenie, hol a szépnek előmozdítására való hivatását bebizonyíthatja és érvényesítheti.

Mennyire tévednek, milyen fonák szempontból indulnak ki többnyire a himzések alkalmazásánál és készítésénél, azt néhány példából láthatjuk, ide nem számítva például egy himzett lepkét vagy bogarat, vagy papucsot, melyből zsebóratartót készítenek, s mi körülbelül majdnem olyan jó ízlésre és szépészeti érzékre mutat, mintha egy Venus-szobrot kivájúnak és hegedütoknak vagy útibőröndnek használnák. Eszembe jut egy művész barátom közleménye, kinek egy különben művelt, értelmes hölgy elbeszélte, hogy férjének karácsonyi ajándékul egy

himzett arczképet szánt, melyet sajátkezüleg készítet — már arra nem emlékszem, az ő vagy férje arczképe volt-e — s mely az íróasztala előtt álló székek ülését díszítendi. Barátom szerény kérdése: vajjon alkalmas hely-e az egy arczkép számára, azonnal figyelmeztette a hölgyet hibájára s aztán más, illőbb helyet választott a kép számára.

A mint látjuk ezen esetben nem hiányzott egyéb, mint az első és legegyszerűbb gondolat, csak hogy az illető hölgy épen erre nem jött, mert az ilyen dolgok fölött nem szoktak gondolkodni.

De ha egyszer felvillant agyunkban az a gondolat, hogy nem illik minden tárgy minden helyre, hogy itt illedelmi és æsthetikai okok kényszeríthetnek annak tekintetbe vételére, akkor más esetekben is, a hol az ellenmondás nem annyira drasztikus, könnyen oyakodhatunk a tévedésektől. Menjünk lát tovább. Ha nem tartjuk illőnek egy arczképre ülni, szabad-e akkor hátunkat rátámasztani? Minthogy az arczképet emlékül és azért is készítik, hogy szemlélhessék, e szerint körülbelül egyre megy, ha egyszer eltakarjuk, ilyen vagy olyan módon teszszük-e azt.

A tanulság, melyet ezen példából merítünk, kétféle módon hasznunkra válhatik. A mit a székről szoltunk, az különféle más tárgyakra is alkalmazható, s épen úgy nemcsak az arczkép az, a mi botrányt előidéz hasonló esetekben. A barokk-és rokoko-korszak művészete olyan örökséget hagyott ránk, mely mindedig mintául szolgált s mely ellen óvást kell tennünk az æsthetikai izlés érdekében.

A gobelin-gyártás, mely azon feladatot tűzte ki magának, hogy ugyanazt létre hozza a szövészetben, a mit a festőművészet az ecsettel a vászonra varázsol — az ülésre szolgáló butorokra vitte át a képfestészet egész birodalmát, úgy hogy a székek, támlányok, pamlagok támlái és ülései csak keretbe foglalt tért képeztek történelmi, allegorikai, meg genreképek vagy tájképek számára. A himzésben is utánozták ezt s az utolsó évtized közepéig híven is ragaszkodtak hozzá. Hanem ezen tárgyakkal is csak épen úgy vagyunk, mint az arczképpel. Művészeti tárgyak azok, melyeket önmaguk kedvéért mint művészeti tárgyakat kell szemlélni s ezért csak nem arra valók, hogy eltakarassanak, ha az illető tárgyat profán használatba vesszük.

A modern himzés sem kerüli ki ezen tévedést, ha ugyanazon művészeti tárgyakat például, pamlagpárnákra, útitáskára, zsámolyra stb. alkalmazza. Képeket a falra függesztünk, hogy minden érintéstől megóvjuk. Itt meg képeket teremtünk, hogy hátunkat, fejünket vagy épen lábainkat rátegyük. Avagy azt gondolják, hogy kényelmesebben ülünk, ha tropikus tájképnek, teli viruló és tüskés kaktuszokkal, vagy valami vadregényes sziklavidékek megvetjük a hátunkat? avagy édesebben szunnyadunk, ha fülünk alatt egy szerelmes pár találkozik? avagy lábaink melegebben és puhábban vannak elhelyezve, ha egy mopszli vagy pincsi kutya kép-másán pihennek?

Ezen utolsó példánál még más hiba is van,

melyre azonnal figyelmeztetem a hölgyeket. Mert tudniillik nem csak maga a tárgy van eltévesztve a maga nemében, hanem a hely is, melynek díszül szolgál. A zsámolynál nem oda való a földiszlet, a hova a lábat teszik, mert így vagy bemocskoltatik vagy lassanként elkopik, hanem oda való, a hol a lábak *nem* érintik, tehát a széleire és oldalaira. A felső részen, ha csakugyan himzettnek kell lennie, akkor legyen azon valami közönyös, csupán ornamentalis minta alkalmazva, mely épen nem feltűnő. Szintűgy láthatunk himzett tálczákat, melyeken a földisz, egy virágcsokor vagy olyasmi a közepén van, s így rendesen a rajta álló lámpa vagy más tárgy által takartatik el, s így a szép munka épen nem juthat érvényre s a munka és művészet el van veszve. Itt is a szélére, a foglalatra kell a legnagyobb gondot, a legszebb dísz fordítani, mert az mindig látható. Tartsuk mindig szem előtt ezen példákat és az ebből következő tanulságot, akkor kikerüljük ezen hibákat és tévedéseket.

De térjünk vissza az alakokat ábrázoló himzésre, melylyel még nem végeztünk. A kézimunkák kiállításán, de másutt is láthatunk az ilyen, a festészetet utánzó himzéseket, melyek alakokat ábrázolnak, s minthogy ki vannak feszítve és keretbe foglalva, tehát nem valók semmi gyakorlati használatra és csupán képnek, faldísznek tekinthetők. Céljok, jogosultságuk tisztán csak szépségükben fekszik, épen úgy, mint a festményeknél, melyeket utánozzák, s az ítélet e szerint úgy, mint az előbbieknél, szépségük fokától függ.

De ha valóban ezen szempontból tekintjük, ha a színek egymásba olvadását, a vonalak lendületét és kanyarulatait, a kinyomat szépségét és jellemességét, egy szóval mind azt, a mi egy festményen bírálatunk alá esik, marad-e akkor a szemlélés gyönyörének csak egy árnya is? Ezek a színek, melyek magokban véve nagyon is szépek lehetnek, egybe olvadhatnak-e, ha csupa egyenes vonalakban keményen elválnak egymástól? Avagy bírhatnak-e ezen körvonalak lendülettel, eleganciával, szépséggel, ha a keresztöltés azokat csupa derékszögű sarkokból összeállítja? Avagy lehetséges-e ezen szögletes technikával szép formát adni a fejeknek, avagy valami érzelemnek kinyomatát az arcoknak, a nélkül hogy tökéletes torzképpé ne váljanak?

Ezért megkísérelték az arcot papírra festeni és a himzésbe bele varrni, de ez által még nagyobb hibát követtek el. Az ilyen arcz már magában véve nem sokat ér művészi szempontból tekintve, e szerint olyasmit illesztenek a himzésbe, a mi egészen értéktelen. Továbbá pedig két anyagot kötnek össze, melyek sehogy sem illenek egymáshoz: egy puhát, hajlékonyat s azért mégis szilárdat, s egy másikat, mely épen semmi szilárdsággal sem bír, törik, szakad s a tisztítás által tönkre megy.

De ha épen alakokat és arcokat akarunk himezni — hiszen nem is állítjuk, hogy ezek végképen kizárassanak a himzés művészetének köréből — akkor *himezve* is legyenek, s kivitelükre olyan technikát kell választanunk, mely a czélnak

megfelel. Kereszt- vagy gyöngyöltés, úgymint gyöngyhímzés épen nem való arra.

A keresztöltéssel való hímzéssel, mely csak egyenes, vagy egyenesen tört vonalokból áll, csakis mértani, egyenes vonalokból összeállított, azaz ornamentális mintákat lehet előállítani; minden más minta, mely hajlott, körszerű, lengő, nem tört vonalakat tartalmaz, helytelen s a műszerkezet szabályaival ellenkező, ezért nem lehet ilyen öltéssel természetes virágokat sem utánózni, mert azt sehol sem látjuk — az ásványokat kivéve — hogy a természet csupa egyenes vagy épen derékszöges, tört vonalokat alkot.

E szerint szűk térre szorítjuk az ilyenemű hímzés-technikával előállított díszletezési tárgyakat, hanem azért mégis elég fontos az arra, hogy ezen technikát is föntartsuk. Az ilyenemű díszítményezésnek úgy mint minden más díszletnek is — célja, a szép látszat, s azt ezen a téren igen egyszerű módon elérhetjük. Ezen hímzés föladata ez: szép, összhangzatos, szabályosan beosztott színkompozitciókat alkotni, arra pedig minden dilettans képes, ha csak némi szépészeti érzékkel és művelt, gyakorlott ízléssel bír.

Az újabb időben — az utolsó évtizedben azonban roppant haladást tettünk a műiparnak ezen ágában is, vagy helyesebben mondhatni: lassankint visszatérünk a régi mintákra és azon technikai módokra, melyek akkor voltak szokásban, midőn a hímzés valóban művészet volt, s majdnem versenyezhetett a festészettel, — ez pedig a

XV. és XVI. században vala. Akkor csak lapos öltéssel himeztek, s ez az egyedüli helyes mód, mert engedi, hogy a szálát a rajznak körvonalaihoz alkalmazzuk, épen úgy, mint a festő az ecsetet.

A himzésnek ezen nemét joggal lehet tüfestésnek nevezni, s ezen mód szerint olyan képeket lehet készíteni, melyeket a művészileg képzett szem is élvezettel nézi. Az üres helyek betöltésére lehet aztán más, egyenlő takaró módokat használni, úgy tettek a XV. és XVI. század himzői és himzőnői. Ez különösen akkor szükséges, ha aranyszálak is előfordulnak a dekorációban, a mi diletans-technikánk ezeket nem igen tudja értékesíteni, pedig az arany a díszletezésben a leghatályosabb anyagot képezi.

Ha a himzőnő valóban művészileg dolgozik, akkor különféle technikával kell birnia s tudnia is kell, mikor lehet ezt és mikor lehet amaszt alkalmazni.

Úgy tettek a középkor művészei és művésznői is, s úgy vannak készítve a perzsa és indiai, khinai és japáni himzések, melyek a tökélyt, a technikai ügyességet s mindenek fölött a díszletezési hatást illetőleg, messzire túlhaladják az európai műipar hasonló munkáit.

De nemcsak abban tévednek gyakran a hölgyek, hogy meg nem gondolják a helyet és tárgyat, hanem téves technikáink még gyakrabban hozzák magokkal, hogy a fárasztó munka elvész s a szemlélőben nem kelt egyebet sajnálatnál, sajnálja a szemet, mely ilyen mű készítése által tönkre tétetik,

sajnálja azt a szorgalmat és időt, mit annyival jobb, hasznosabb dologra lehetett volna fordítani. De még a fonák választástól, az eltévesztett technikától eltekintve, olyan tévedéseket és elhibázott munkákat találunk, melyek szintén a gondolkodás hiányából erednek. Itt mindjárt egy példát is előhozunk, mely azonban korántsem ritka kivétel, hanem elég gyakran előfordul.

A múlt évi nőipar-kiállításán láttunk egy ismeretes rézmetszet utánzását, mely a legfinomabb fekete selyemmel fehér selyemszövetre volt himezve. A munkának fesztelensége, a rajz, az árnyázat kitünő volt, ámbár a fekete rajz a fehér selyemszöveten nagy előnyére szolgált a himzésnek. De nem ezt a körülményt hozom én fel hibául, hanem azt, hogy a munkának célja, a művészet e módjának célja el vala tévesztve.

Mi volt az illető művésznő föladata? Más nem, mint egy rézmetszetnek utánzása. A mit elérhető, tehát legfeljebb az volt, hogy a rézmetszet szépségét megközelítse. Tegyük föl, hogy a célzt csakugyan elérte, mire szolgál az, ha oly roppant fáradsággal és szorgalommal, a kitünő ügyességnek oly módnélküli pazarlásával egyetlen egy másolatot sikerül létrehozni, holott a rézlap az eredetit számtalan példányban, könnyen, olcsón és a legtöbb esetben még jobban is előállíthat, sőt ha épen úgy kívánják, tetszésszerű egyszínű selyemkelmére is nyomva.

Ha az ábrázolat szépségéről van szó, akkor a technika ugyan szintén nagy becsset bír, de csak

mint eszköz, s azon körülmény, hogy az a műtűvel van készítve, korántsem fokozza művészeti becsét. Csak a hol a technika saját előnyökkel bír, ha olyasmit teremt, a mit más módon nem lehet olyan jól, vagy olyan alkalmasan előállítani, csak ott bír önálló becsesl és csak ott jogosult.

És épen a himzés bír ilyen előnyekkel. A himzés tüfestés, s az ő eleme a szín; ez egy másik körülmény, melyet ama fekete másolata egy rézmetszetnek, tökéletesen eltévesztette. A himzés soha sem érheti el azt a magas czélt, melyet a festészet már régen elért, tudniillik a képfestészetet, de azért a himzés is sajátlagos előnyökkel bír, s ezek állnak az anyag szépségéből, a színek erejéből és mélységéből, a selyem ragyogó fényéből. A himzés még egy kiváló sajátossággal bír, mert, maga is hajlékony lévén, hajlékony tárgyakra viszi át a festészetet. Ez az ő külön, sajátos birodalma, a hova őt a festészet nem követheti s ne is kövesse, s melyben esetleg a szövészettel osztoznia kell. Ezért hát engedje át a képírást — az arckép s egyáltalában az alakfestést — a festészeknek.

A himzés e szerint tulajdonkép nem szabad, nem önálló művészet, hanem díszítő művészet. Más használatra szolgáló tárgyak azok, melyeknek az ékességet, a díszet, a szépnek elemét kölcsönzi. A művésznőnek mindig szem előtt kell tartania, hogy az nem a földolog, a mit ő alakít, a mit dolgozik, hanem azon tárgynak, melynek munkáját szánta, a lehetőleg legjobban megfelelő díszítése. Választása tehát nem önálló, hanem a tárgytól függ. Ne

azt kérdezze a művész, ne azt keresse, a mi magában véve szép, a mi neki legjobban tetszik, hanem azt, a mi az illető tárgyat a legszebben díszíti, a mi annak legjobban megfelel.

Ha ezen kérdést önmagához intézi és gondolkodik fölötte, akkor kikerülheti a tévedések legnagyobb számát, s megkímélheti magát sok szükségtelen munkától és fáradságtól. Az első kérdésre aztán magától következik a második: hogyan érheti legkönnyebben a fenntebb említett célt? s akkor azt a technikát választandja, mely a legegyszerűbben, leggyorsabban és leghatályosabban a kitűzött célhoz vezet. Ismételve hangsúlyozzuk: fölötte téved, a ki azt hiszi, hogy a fáradság vagy a technikának nehézsége valami tekintetben az æsthetikai becsét fokozza. Sőt ellenben, a művészetben nem kell mesterkéltni; minél egyszerűbbek, minél csekélyebbek az eszközök, annál magasabbra becsülik az általok elért célt. Milyen unalmas, fárasztó munka az, ha nagyobb tért kereszt- vagy gyöngyöltéssel kell betölteni, pedig egy darab selyem- vagy gyapjuszövet épen azt a szolgálatot tenné.

Különös szándokkal használok ezen példát, mert azzal figyelmeztetni akarom a hölgyeket az applikált himzés keleti módjára, melyet könnyen lehet alkalmazni nagyobb tárgyakra is, s e szerint hölgyeink sokkal könnyebb szerrel, kevesebb fáradsággal és kellemes munkával lakásukat lassankint a legszebb és leghatályosabb díszszel; ágy- és asztaltakarókkal, párnákkal sat. elláthatják. A himzésnek ezen módja és technikája nem ismeretlen höl-

gyeink előtt, csak az a kár, hogy oly kevésbé alkalmazzák. Tudniillik különféle színű posztó-, selyem- vagy bársonyból minta szerint kivágott daraboknak színes alapra való felvarrása, színesen himzett kör-rajzokkal. A rajznak azonban szépnek, a színhangulatnak összhangzatosnak kell lennie: ezzel lehet a feladat célját, egy sikerült díszletet, tökéletesen elérni. A darabokat mózaikszerűn is össze lehet rakni, úgy mint a perzsa takarókon, hanem ez már fárasztóbb és nehezebb munka.

Most már azon térnek másodikára értünk, melyet a nőnek mint olyat megjegyeztem, melyen a szépnek előmozdítására való hivatása érvényesülhet. Ez a második tér lakásának művészileg összhangzatos berendezése és díszítése, mely részint kezétől, részint választásától függ.

Azt tán szükségtelen részletesen magyaráznom, hol és hogyan járulhat a női kéz a laknak szépítéséhez. Minden hölgy óhajtja bizonyára, — habár gyakran le kell mondania óhajlásának teljesüléséről, egyik vagy másik okból — hogy azon helyiségeket, melyekben él, kezének munkáival díszíthesse, pusztá helyeknek, melyek a szemlélőre meresztik ürjüket, valami tárgy által a szemet vonzó kecsét kölcsönözni, és a mint a tapasztalat számtalanszor mutatja, épen a női szellem fölötté találékony e tekintetben.

S ennek daczára látunk, ha körültekintünk a lakásban, mennyi tévedés van ott, mennyi munkát és szorgalmat pazaroltak különféle haszontalan, jelentéktelen csekélységekre avagy, és pedig nagy

mértékben helytelenül alkalmazták azt. Nem akarunk ismét a himzés műszerkezeti hibáiról beszélni, csak olyan példákra akarok emlékeztetni, melyeknél, úgymint lámpatálczáknál és zsámolyoknál a tulajdonképeni művészeti munka olyan helyen van, a hol nem látják, vagy a hol méltatlan módon van kitéve a bemocskolásnak és romlásnak. Az ilyen művészeti munka azért van, hogy lássák, célja a szép látszat s ez a szemnek való; s másrészt pedig az ilyen használati tárgyak nem csupán dísznek vannak kiállítva, s ezért kell, hogy a czélszerűség, a használattal, a díszszel egyesüljön.

Egyáltalában azt tapasztaljuk, hogy a himzést nagyon csekély mérvben használják a lakás díszítésére, tán azért, mert a technikája fáradságos s a cél, mire a munka készítettik, oly gyakran el van tévesztve. Itt csak például hozom föl az aránylag igen nagy lábszőnyegeket, melyek keresztöltéssel himeztetvén, hónapokig igénybe veszik szorgalmas kezek működését és sokba is kerülnek, s annak daczára gyöngeségük-, csekély vastagságuk- és szilárdságuknál fogva rosszul felelnek meg a célnak s igen hamar is tönkre mennek. Be kár annyi időért, munkáért és pénzért! ezt gondolja az ember akaratlanul is, ha ilyen szőnyegre lép; a szövészet itt sokkal czélszerűbb eredményt állíthat elő, könnyebben, fáradság nélkül, mely jobb szolgálatot tesz művészeti, úgymint gyakorlati tekintetben.

De még kisebb terítökre, takarókra, védken-

dökre, párnákra, székbehúzatra is igen sok munkába kerül a szokásos technika. Gondoljuk meg, mi mindent lehetett volna teremteni az egyszerűbb technika által megtakarított időben! Milyen gyönyörűen és egyszerismind egyszerűen lehet lambrequint, mindennemű függönyöket, takarókat, terítőket és védkendőket színes szalággal, sujtással, paszománttal díszíteni, milyen gazdagon lehet azokat applikált himzéssel ellátni és előállítani, ha az illető világosan tudja, hogy mi itt a fődolog, mit akar elérni, s ha arról meg van győződve, hogy a hatást és becsét nem a fárasztó, hosszadalmas munka adja meg a tárgynak, hanem az általa elért eredmény.

Igaz, erre fölötte szükséges, hogy az ember mindenesetre tisztában legyen a földadat célját illetőleg, mert az ilyen munkánál semmit sem szabad külön magában véve teremteni, nem szabad valamely mintát választani, azért, mert az magában véve szép, semmi színt, azért, mert legjobban tesz, mert gyakran úgy járunk aztán, ha a tárgy, a minta és szín a neki szánt helyre jut, akkor látjuk, hogy nem harmóniál környezetével s így elrontja a hatást, eltéveszti a célt.

Ezért kell a választásnál mindig azon helyet tekintetbe vennünk, melynek a készítendő mű díszül szolgál, s tekintettel kell lennünk környezetének teljes művészeti összhangzatára is.

Erre ugyan művészi vagy legalább műértő szem kell, mely képes a tér, a helyiség fölött uralkodni és teljes művészeti összhangzatát felfogni

és megítélni. Nem elég, ha azt tudjuk: a zöld szín a piroséhoz, a narancsszín a kékhezh sat. illik, de azt is meg kell ítélnünk, hogy a vörös épen ide kell, amoda sárga, emide kék, hogy az ür betöltesék, a komorság földeríttessék s mindenütt helyes, megfelelő hatás előidéztessek.

Igaz, nem minden ember bír ilyen szemmel az összhangzatot, a színeket illetőleg, hiszen az emberek legnagyobb száma nem is képes a színeket helyesen megkülönböztetni, mert erre is szoktatni kell a szemet. A szintan is azon tantárgyak egyike, melyek az iskolákban előadandók lennének, mert a színek helyes ismerése, különösen a nők számára nagyon fontos, s fölötte sajnos, hogy arra épen semmi gond sem fordítatik. A szintan gyakorlati alkalmazása igen fontos tényező a lakás összhangzatos berendezésénél és művészi díszítésénél, úgymint a női toillettenél is, s minthogy a szintan elő nem fordul az iskolai tantárgyak közt, e szerint a szüléknek azon kellene lenniök, hogy gyermekeik otthon nyerjenek ebben oktatást, s higyjék el: a szintan helyes ismerésének sokkal több hasznát vennének a gyakorlati életben, mint például a zongorázásnak. Pedig arra taníttatják a leányokat, mindegy, akár bírnak zenészeti érzékkel, akár nem, akár van hozzá kedvük, akár nem, tanulniok *kell*; azért nem sajnálják a pénzt kiadni, vagy helyesebben mondva: kidobni, s más, zenészeti érzékkel bíró embereket a hivatlan kezek által kínozott zongora jajgatásával boszantani. — De megálljunk! — hiszen most veszem észre, hogy egészen

más térre jutottunk; maradjunk csak a tárgy mellett.

A színek nem ismerésének, az összhangzat és szépezszeti érzék hiányának, vagy is jobban mondva ezen tehetség és érzék fejletlenségének, gyakorlatlanságának tulajdonítható egy lakásainkban igen gyakran előforduló hiba, tudniillik a fehérnek túlnyomó mennyisége, mely különösen a mult évtizedekben annyira dívott. Minek való például a fényes, drága, gazdag színekben pompázó bútorbehúzat, ha fehér burkolattal eltakarjuk? — Nem lenne-e czélszerűbb inkább olesóbb, egyszerűbb bútorok választani, s nem fehérrel eltakarni, hadd örvendjen a szem a teljes összhangzatnak, melyet a fehérrel betakart bútorok annyira megzavarják?

A fehér védkendők, melyeket a támlányokra, pamlagokra terítünk, nagyon haznosak, hanem minthogy a színeket nagyobb részét eltakarják fehér lapjukkal, egészen elrontják az æsthetikai hatást. Megsemmisítő hatásuk annál nagyobb, minél sötétebb vagy erősebb színű a bútor és a falak.

Hasonló okból száműzték volt minden színt a fehérenemüekből. A tisztaság és csinosság nagyon szép dolog a házban, s a fehérenemüek hószíne úgyszólván annak legmagasabb fokú kinyomata, de azért nem szükséges, hogy díztelen is legyen. Hála az újból született jó ízlésnek, mely többféle æsthetikai okoknak engedve, ismét visszatért a díszítményekhez, a milyenek régente szokásban voltak. S így ismét alkalom nyílik a női kéz ügyességének érvényesítésére; különféle módon díszítheti

az asztal- és ágyneműt, s foglalkozásának, szorgalmának eredményei naponta szemei előtt vannak s új meg új élvezetet nyujtanak a háziasszonynak, úgymint vendégeinek.

A ház úrnőjének főleg ott kell bírnia æsthetikai össztekinettel és áttekintőleg uralkodó itélettel, a hol nem alkot sajátkezüleg, hanem a hol csak rendelnie kell, hol választása, művészi tapintata kérdésbe jő, tudniillik a falak díszletezésénél, a színek meghatározásánál, a bútorok és szőnyegek kiválasztásánál, a tárgyak rendezésénél, állításánál és felosztásánál.

Mint a ház úrnőjének, ahhoz kell szoknia, hogy szobáit mindenütt, a hová tekintete esik, úgy szemlélje, mint egy képet, melyen minden úgy van elosztva és összeállítva, hogy hatása összetes és művészeti legyen. A képen ugyan összméret nem uralkodik, hanem inkább tudatos elrendezés, fő- és mellékcsoportozatok, a tömegek egyensúlya, a fénynek és árnyak beosztása, a színek harmóniája egy összesítő főhang alatt.

S úgy kell lennie a laknál is. Itt sem hat semmi külön magába véve, hanem összhangzatban a többivel. Ha a háziasszony szeme megszokta az ilyenmü szemlélést, akkor csakhamar kitalálja, érzi, hol létezik egy hamis hang és hol sikerült a hangulat; látni fogja, hol van a főhely, melynek a többi fölött uralkodnia kell, hol van a kevés és hol van a sok, hol mutatkozik egy hézag, mely valami műtárgy által betöltendő; hol fölösleges valamely tárgy vagy nagyon nehézkes, tömör környezetéhez

képest s mely e szerint eltávolítandó; s hol és hogyan lehet ezen vagy azon munkát legelőnyösebben felhasználni.

Akkor csakhamar meg fogja határozhatni, milyen színeket és színhangokat válaszszon összhangzatosan egyéni hajlamával, a falak és bútorok számára, s milyen másféle színeket kell azokkal ellentétezni az ornamentális díszletezésnél, hogy a legszebb hatást előidézzé. Ez azonban nem könnyű feladat, melynek sikerülése vagy nem sikerülése egyedül a ház úrnőjének rovatik föl.

S épen ezen össztekintet, a harmónia iránti érzék, a művészeti hatás iránti fogékonyság vagy annak hiánya az, a min a lakások különböző benyomása alapszik.

Lépünk egy helyiségbe, mely pompásan be van rendezve, nem hiányzik ott sem aranyozás, sem nehéz selyem, sem márvány- és alabastromművek s lám! a levegő ónsúlylyal nehezül ránk, fázunk s érezni vélünk, hogy a kéz vagyis inkább az ujjak, melyeket itt felénk nyujtanak, a mienket csak udvariassági kötelemből, társadalmi szokásból érintik, nem pedig a szív ösztönzése folytán.

Lépünk egy másik lakba — itt nyomát sem látunk ama gazdag pompának és annak daczára — vagy tán épen azért — olyan jól érezzük magunkat, érzük a kéznek szivélyes szorítását még mielőtt a mienket érintette, azt mondjuk magunkban: «itt szívesen látnak» s örömet maradunk.

Mi ennek az oka? Ebben a lakban költőileg érző, értelmes ész működött s meleg, kellemes

színhangokat egyesített derült összhangzattá, nyájas szeretetreméltó szellem, a ki saját és mások számára mindent kedvesen és kedélyesen rendezni tud, társalgásra intően rendezte és állította a bútorokat, s megtöltötte a sarkokat, falakat és asztalokat a szeretet és művészet műveivel — bár milyen szerények is legyenek azok! — avagy jól ápolt növényekkel és virágokkal.

Ama másik lakásban pedig csak a divatot követték; a kárpitos elvállalta a kiállítást s természetesen csak saját, józan sablonja után dolgozott, itt nem szólt bele az úr vagy úrnő óhajtása, akarata, kedélye, szépészeti érzéke, mert nem értettek hozzá vagy nem tartották érdemesnek.

Ez utóbbi eset a mai világban nem kivételnek, hanem szabálynak mondható. Hanem azzal megfosztja magát az illető nem csak kellemes-foglalkozástól, mely élvezetet nyújt, de még abban sem bízhatunk, hogy a dolog jól sikerül, mert hiszen a kézműves, a díszletező a divattól függ; a divat pedig nem veszi tekintetbe sem a szépség, sem a művészeti tapintat szabályait.

Vannak ugyan díszletezők és díszletezési művészek, kik felülemelkednek a divaton és művészeti célirányokat követnek és ki is tudják vinni. De ha az illető maga nem képes a művészi szándok méltányolására, a valódi jónak és ízlésteljesnek felismerésére és megbecsülésére, akkor úgy jár, mint egy ismerős hölgy, ki legjobb akarata és roppant pénzköltség dacára nem érte el célját és csak bosszúságot meg kellemetlenséget szerzett magának.

Újra berendezte nagyszerű termeit s azt ohajtottta, hogy e berendezés és díszletezés ne kövesse a divatos ízléstelenség sablonját, s e végre kitünő tehetségekhez fordult, hanem szerencsétlenségére nem egyhez, hanem többhez. Ő maga, nem birván sem eszmével, sem ítélő tehetséggel, nem is vala képes a különböző nézletek és szándokok fölött határozni, hol az egyikkel, hol a másikkal tanácskozva s egyiknek tanácsát sem követte, elégedetlenül ingadozik, lebontja a drága plafondt, mert nem illik a falszőnyeghez, lerántatja a falszőnyegget, mert nem illik össze a bútorral, s így jutott végre olyan eredményre, mely sehogy sem sikerült, s így sem neki, sem másnak örömeire nem szolgált.

Mielőtt ezen fejezetet bevégeznők, még egy térre vezetem olvasónőinket, melyen nemcsak művészi tökélyre emelkedhetnek, de igen előnyösen értékesíthetik az időt és munkát s a mellett élvezetesen is foglalkozhatnak. Ezen tér pedig a műiparnak egyik jelenleg fölötte kedvelt ága: a porcellán- és májolikafestés. Ez azon tér, melyen a diletans is nevezetes, kitünő műveket teremthet.

Milyen szép lenne az, ha a mama azt mondhatná: «leányom festette», midőn vendégei a szép, művészileg festett thea- vagy kávé-készletet bámulják, csakhogy — bocsássák meg hölgyeim — de úgy van! — a «műkedvelők» ritkán birnak kellő kitartással, a kisasszony örömet fest *egy* porcellán csészét vagy tányért, de annak nincs értelme, mert használni csak egy egész készletet lehet, s ettől eltekintve, csak a gyakorlat által fejlődik a

tehetség s gyarapodnak az ismeretek és a műertelem, s az a gúnyos jelző: dilettans, mely gyakran majdnem egyértelmű a «kontár» fogalmával, elveszti jogosultságát.

De nem csak mint «műkedvelők» foglalkozhatnak a nők a műipar ezen ágával, hanem kenyérkeresetül is választhatja, a ki a festészetre való hajlammal és tehetséggel bír. Ama gyönyörű és annyira kedvelt angol majolika-tárgyak, melyeket a gyárhely után «Dulton-árúk»-nak neveznek, s melyek pompás kék és barna mázzal és gyöngyszerű díszítmenyekkel bírnak, — majdnem minden edénynek más rajza van — egy hölgy által találtattak föl s az ő vezetése alatt készülnek. Sőt Angliában létezik egy majolikafestő nőegylet, melynek elárusítási rak-tára Londonban van.

A majolika-tárgyak műértékét csakis a festés és a máz képezi, úgymint a porcellánál is a festés az, a mi drágává teszi, ha tehát a családnak egyik vagy másik tagja — a melyik festészeti tehetséggel bír, ezen tehetséget annyira kiképezné, hogy a porcellán- és majolikafestés művészetét folytathatná, akkor a szekrények lassanként megtelnének díszes porcellán-készletekkel, majolika-díszedényekkel és egyéb műtárgyakkal, melyek csekély költséggel beszerezhetők, minthogy azt, a mi tulajdonképeni értéküket képezi, a házban adják meg nekik.

Mind ezekből láthatjuk, hogy a nők hivatása, a szépnek fejlődésére és előmozdítására vonatkozólag, csakugyan ideális, de azért van annak reális,

alanyi oldala is. A szép- vagy szépzészeti érzék hiánya némelykor elég kegyetlenül boszulja meg magát. Ez is egy fontos ok annak helyes fejlesztésére és kiképezésére, mire idealis czélok készítenek, de minnek a körülmények szerint a gyakorlati életben is hasznát vehetjük.

Azon reménynyel kecségtetem magam, hogy önök, kedves olvasónőim, ha az elmondottak fölül gondolkodnak; most már tudni fogják, milyen nagy szükségünk van nekünk, habár kizárólag csakis a házi körben működünk — a szép- és szépzészeti érzékre, mert ez egy nélkülözhetlen része a modern műveltségnek, de fölötte szükséges a gyermeknevelés kedvéért is, hiszen a gyermekek szépzészeti érzete rendszeren elrontatik, fonák irányba szoríttatik zsenge koruktól kezdve rossz képes könyvek, ízléstelen környezet által; tudnunk kell, hogy ha saját szépzészeti érzékünket műveljük, kiképezzük, gyakoroljuk, akkor a jövő civilisatióján dolgozunk mi is, bár milyen kevés legyen is az, a mit minden egyes ember magában véve tehet és tesz; s végre arról is meggyőződünk, hogy ez által, egész életünkre az örömnök és élvezetnek egy kimeríthetlen forrását nyitjuk magunk, úgymint szeretteink számára.

S mind ezen okoknál fogva, beláthatja minden gondolkodó ember, milyen nagy fontossággal bír a nő hivatása a szépre és annak alkotására, terjesztésére és fentartására vonatkozólag.

Hanem ne higyjük azt, hogy ez az értelem, a szépnök felismerését és felfogását illetőleg, csak

úgy magától jön; korántsem! sőt inkább sok fáradságba kerül az és folytonos gyakorlást igényel, ez pedig jelenleg sokkal könnyebb mint még csak egy-két évtizeddel ezelőtt volt, ámbar most sem mondhatjuk, hogy környezetünk csupa szépségből áll, mint a régi művészeti korszakokban, de legalább nem ellenkezik annyira a szépről való fogalmakkal mint a közel múltban, a midőn a divat a ruházatot, az ipart, de sőt magát a művészetet illetőleg tévútra vezette a szemét s elhomályosította a tekintetet.

A szép egy sajátos nyelven beszél, s azt meg kell tanulnunk csak úgy, mint minden mást. De a ki e nyelvet megtanulta és használni tudja, annak keblében az isteni tűznek egy szikrája ég, annak része van a legmagasabb élvezetben: a művészetben.
